

โครงการวิจัย

เรื่อง

การศึกษาภูมิปัญญาของหมอพื้นบ้าน
ในอำเภองครักษ์ จังหวัดนครนายก

**A study of Wisdom of Folk Doctor in Ampur
Ounkharuk, Nakhornnayok province.**

โดย

นางสาวปิยนุช ยอดสมสวย
นางสาวสุพิมพ์ วงษ์ทองแท้

คณะสหเวชศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ได้รับทุนสนับสนุนจากเงินงบประมาณแผ่นดิน ประจำปีงบประมาณ 2552

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยครั้งนี้ได้รับการสนับสนุนจากเงินงบประมาณแผ่นดิน ประจำปี 2552 ขอขอบคุณ แพทย์หญิงสมบูรณ์ เกียรตินันท์ และนางปาริณกุล ตั้งสุขฤทัย ผู้เชี่ยวชาญที่ได้ให้ข้อเสนอแนะในการจัดทำแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ในการดำเนินการของโครงการวิจัย ตลอดจนเจ้าหน้าที่สถานีอนามัยในเขตอำเภอองค์กรักซ์ทุกท่านที่ช่วยอำนวยความสะดวกและช่วยประสานงานต่างๆ เพื่อลงพื้นที่เก็บข้อมูล และที่สำคัญขอขอบคุณหมอฟันบ้านทุกท่านที่อนุเคราะห์ข้อมูล และประสบการณ์ต่างๆ เพื่อเป็นข้อมูลให้กับลูกหลานได้นำไปใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อไป

การศึกษาภูมิปัญญาของหมอพื้นบ้าน ในอำเภอองครักษ์ จังหวัดนครนายก

ปิยนุช ยอดสมสวย

สุพิมพ์ วงศ์ทองแท้

คณะสหเวชศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

บทคัดย่อ

ที่มา การแพทย์แผนปัจจุบันมิได้เป็นวิถีทางเดียวในการแก้ปัญหาความเจ็บป่วยของประชาชนได้อย่างทั่วถึงและมีประสิทธิภาพเพียงพอและมีคนไทยจำนวนไม่น้อยที่ยังเลือกใช้วิธีการรักษาพยาบาลแบบพื้นบ้านซึ่งเป็นภูมิปัญญาของท้องถิ่นที่ใช้ดูแลสุขภาพที่สำคัญอีกศาสตร์หนึ่ง โดยมีเหตุผล คือ สะดวก ประหยัดและได้ผล โดยมีหมอพื้นบ้านเป็นผู้ที่มีบทบาทในการดูแลสุขภาพอนามัยของประชาชนในชนบทตลอดมา จึงเป็นที่มาของงานวิจัยในครั้งนี้ ที่มุ่งจะรวบรวมเพื่อเป็นฐานข้อมูลในการพัฒนาหมอพื้นบ้านให้เกิดประโยชน์กับสังคมมากกว่าในปัจจุบัน อีกทั้งเป็นข้อมูลในการนำไปวางแผนงานการดูแลสุขภาพของประชาชนต่อไป

วัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาข้อมูลทั่วไป บทบาทของหมอพื้นบ้าน โรค อาการเจ็บป่วย และวิธีการรักษาของหมอพื้นบ้านที่อาศัยอยู่ใน อำเภอองครักษ์ จังหวัดนครนายก

วิธีดำเนินการวิจัย เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบสัมภาษณ์ โดยเก็บข้อมูลจากหมอพื้นบ้านที่ปัจจุบันยังให้การรักษาและดูแลสุขภาพให้กับประชาชน และนำเสนอข้อมูลเป็นค่าความถี่

ผลการศึกษา หมอพื้นบ้านที่อาศัยอยู่ในพื้นที่อำเภอองครักษ์ที่ให้การรักษาและดูแลสุขภาพกับประชาชนมีจำนวน 19 คน เหตุจูงใจสำคัญที่ทำให้มาเป็นหมอพื้นบ้าน คือ การที่มีบรรพบุรุษเป็นหมอพื้นบ้าน ความรู้ที่ใช้ในการรักษาส่วนใหญ่จะบันทึกไว้ในความทรงจำ คนไข้ที่มารับการรักษามีทั้งคนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่องครักษ์และจังหวัดใกล้เคียง ในการรักษาโรคหมอพื้นบ้านจะเริ่มจากการซักประวัติคนไข้ร่วมกับการตรวจร่างกาย โดยจะใช้ศาสตร์พื้นบ้านของแต่ละบุคคล ในการรักษาหมอพื้นบ้านส่วนใหญ่จะใช้สมุนไพรตำรับ ร่วมกับการใช้คาถา นอกจากนั้นหมอพื้นบ้านบางท่านจะมีข้อปฏิบัติพิเศษ ได้แก่ การถือศีล หมั่นทำบุญ และไม่ดื่มแอลกอฮอล์ โดยจะพบในกลุ่มหมอพื้นบ้านที่ใช้คาถาในการรักษา ร่วมกับการจ่ายยาสมุนไพร

สรุปผลการวิจัย จะเห็นว่าภูมิปัญญาของหมอพื้นบ้าน เป็นศาสตร์ในการดูแลสุขภาพของประชาชนที่อาศัยความเชื่อ ความศรัทธาและอาศัยทรัพยากรในท้องถิ่นเป็นหลัก มีการรักษาทั้งกายและใจควบคู่กันไป การรักษาเป็นเรื่องของบุญคุณ ไม่ใช่การเรียกร้องค่าตอบแทน และจากการดำเนินการวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยเห็นว่าองค์ความรู้ดังกล่าวไม่มีการบันทึกข้อมูลเก็บไว้ ทำให้องค์ความรู้จะสูญสิ้นไปพร้อมกับหมอพื้นบ้าน ซึ่งหากเป็นเช่นนี้การแพทย์พื้นบ้านคงเสื่อมคุณค่าและสูญสิ้นไปในที่สุด

A study of Wisdom of Folk Doctor in Ampur Ounkharuk, Nakhornnayok province.

Piyanuch Yoadsomsuay

Supim Wongtongtair

Faculty of Health Science, Srinakharinwirot University

Abstract

Background Healing by the medical doctor is not only the effective way to cure the people's sickness, but several Thai people still rely on the traditional medicine treatments that belong to their local wisdom. Their reasons are the convenience, money saving and the efficiency. In rural areas, the key person who takes the important role in local health care is the folk healers. In order to develop the folk healer for more advantages to the social; therefore, this study aims to collect the information about the folk healer's wisdom to be the base data for folk healer's development. Moreover, this information can be further applied to the health care planning.

Objective To study the general information, folk healer's role, diseases and symptoms, and the types of treatment by folk healers who live in Ampur Ounkharuk, Nakhornnayok province.

Method This is the qualitative research. Questionnaire was used as the research tool. The researchers focused on the folk healers who still treat people and presented the data in the number of frequency.

Results There were 19 folk healers lived in Ampur Ounkharuk. The important motivation to be the healer was their ancestor who also be the folk healers. The knowledge was mostly recorded in their memory. The patients lived in Ampur Ounkharuk and also came from the nearby area. The treatment procedure would start with historical inquiry and then physical checking by the individual knowledge. Mostly, the folk healers would use herbal preparation accompany with spell. In addition, some healers had the special practices that consisted of observing religious precept, usually making merit, and do not drink. These characteristics would be found in the folk healers who used spell together with herbal medicines.

Conclusion It can be seen that the folk healer's wisdom is the subject about people's health care that mainly rely on beliefs, faith, and local resources. Body and mind are simultaneously treated. The treatment does not focus on the payment but involve in the favor. We could notice that the knowledge of folk healers was not recorded, so these wisdoms would be disappeared together with the folk healers in the same time. This situation may lead to the deterioration and the vanishment of traditional medicine in finally.

สารบัญ

	หน้า
กิตติกรรมประกาศ	ก
บทคัดย่อ	ข
Abstract	ค
สารบัญ	
บทที่ 1	บทนำ
	วัตถุประสงค์ของการวิจัย
	ขอบเขตของการวิจัย
	กรอบแนวคิดของการวิจัย
	นิยามศัพท์
	ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย
บทที่ 2	ทบทวนวรรณกรรม
	แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวกับภูมิปัญญา
	แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับหมอพื้นบ้าน
	แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการแพทย์พื้นบ้าน
	กระบวนการดูแลรักษาสุขภาพด้วยการแพทย์พื้นบ้าน
บทที่ 3	วิธีการดำเนินการวิจัย
	ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
	เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
	การเก็บรวบรวมข้อมูล
	ระยะเวลาดำเนินการวิจัย
	การวิเคราะห์ข้อมูล
	ข้อจำกัดในการศึกษา

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 4 ผลการศึกษาวิจัย	16
ข้อมูลทั่วไปและภูมิหลังของหมอพื้นบ้าน	16
สถานภาพและบทบาทของหมอพื้นบ้านต่อชุมชน	18
รูปแบบการรักษาของหมอพื้นบ้าน	20
วิธีการและเครื่องมือที่ใช้ในการรักษาโรคของหมอพื้นบ้าน	21
การศึกษาภูมิปัญญาของหมอพื้นบ้านโดยสัมภาษณ์แบบเจาะลึก	22
กรณีศึกษาองค์ความรู้หมอพื้นบ้าน จำนวน 19 คน	46
บทที่ 5 สรุปและอภิปรายผลการวิจัย	55
บรรณานุกรม	60
ภาคผนวก	62
ก แบบสัมภาษณ์	62
ข แบบสัมภาษณ์แบบเจาะลึก	66
ค ภาพประกอบการดำเนินโครงการ	68
ประวัติผู้วิจัย	71

สารบัญตาราง

		หน้า
ตารางที่ 4.1.1	จำนวนหมอพื้นบ้านที่ศึกษา จำแนกตามที่อยู่ และสถานื่อนามัยที่รับขึ้นทะเบียน	16
ตารางที่ 4.1.2	จำนวนของข้อมูลทั่วไปและภูมิหลังของหมอพื้นบ้าน	18
ตารางที่ 4.2	จำนวนของสถานภาพและบทบาทของหมอพื้นบ้านต่อชุมชน	19
ตารางที่ 4.3	จำนวนของรูปแบบการรักษาของหมอพื้นบ้าน	20
ตารางที่ 4.4	จำนวนของวิธีการและเครื่องมือที่ใช้ในการรักษาโรคของหมอพื้นบ้าน	21
ตารางที่ 4.5.1	ข้อมูลทั่วไปของหมอพื้นบ้านที่ขึ้นทะเบียนกับสถานื่อนามัยโพธิ์แทน	23
ตารางที่ 4.5.2	ข้อมูลทั่วไปของหมอพื้นบ้านที่ขึ้นทะเบียนกับสถานื่อนามัยปากคลอง 22 สถานื่อนามัยทำนบสถานื่อนามัยปากคลอง 24 สถานื่อนามัยบางนางเล็ก	24
ตารางที่ 4.5.3	ข้อมูลทั่วไปของหมอพื้นบ้านที่ขึ้นทะเบียนกับสถานื่อนามัยบางปลากรด	25
ตารางที่ 4.5.4	ข้อมูลทั่วไปของหมอพื้นบ้านที่ขึ้นทะเบียนกับสถานื่อนามัยบางปลากรด สถานื่อนามัยบางลูกเสือ	26
ตารางที่ 4.5.5	ข้อมูลทั่วไปของหมอพื้นบ้านที่ขึ้นทะเบียนกับสถานื่อนามัยบึงพระอาจารย์ สถานื่อนามัยเตยน้อย	27
ตารางที่ 4.5.6-10	ข้อมูลสถานภาพและบทบาทของการเป็นหมอพื้นบ้าน	28
ตารางที่ 4.5.11-14	ข้อมูลรูปแบบการรักษาของหมอพื้นบ้าน	33
ตารางที่ 4.5.15	ข้อมูลวิธีการและเครื่องมือที่ใช้ในการรักษาโรคของหมอพื้นบ้าน (สถานื่อนามัยโพธิ์แทน)	37

สารบัญตาราง (ต่อ)

		หน้า
ตารางที่ 4.5.16	ข้อมูลวิธีการและเครื่องมือที่ใช้ในการรักษาโรค ของหมอฟันบ้าน (สถานีอนามัยปากคลอง 22 สถานีอนามัยท่าหนบ สถานีอนามัยปากคลอง 24 สถานีอนามัยบางนางเล็ก)	39
ตารางที่ 4.5.17	ข้อมูลวิธีการและเครื่องมือที่ใช้ในการรักษาโรค ของหมอฟันบ้าน (สถานีอนามัยบางปลากด)	41
ตารางที่ 4.5.18	ข้อมูลวิธีการและเครื่องมือที่ใช้ในการรักษาโรค ของหมอฟันบ้าน (สถานีอนามัยบางปลากด สถานีอนามัยบางลูกเสือ)	43
ตารางที่ 4.5.19	ข้อมูลวิธีการและเครื่องมือที่ใช้ในการรักษาโรคของหมอฟันบ้าน (สถานีอนามัยบึงพระอาจารย์ สถานีอนามัยเตยน้อย)	45